

De Ring van Levine en Schenk

door Peter Franken

Eind jaren '80 begon de Metropolitan Opera aan een nieuwe *Ring des Nibelungen*, uiteraard eerst met vier op zichzelf staande delen. Otto Schenk was aangetrokken voor een productie die Wagners regieaanwijzingen zo veel als mogelijk zou volgen. Uiteraard was men daarvoor bij Schenk aan het goede adres. Dirigent James Levine had zijn Wagnersporen al verdiend met een langdurig *Parsifal* dirigeert in Bayreuth en zou na deze *Ring* in de Met de tetralogie vanaf 1994 ook tijdens de Festspiele dirigeren. Nog jaren sprak men in dit verband van de Levine *Ring*.

De première van de eerste cyclus vond plaats in 1989 en de opnames daarvan zijn later uitgebracht op dvd. Na Jeannine Altmeyer in 1986 was de rol van Sieglinde in *Die Walküre* deze keer toevertrouwd aan Jessye Norman en dat bleek een zeer gelukkige keuze.

Voor Norman was dit overigens geen nieuwe rol, ze zong Sieglinde al in 1981 op een plaatopname onder Marek Janowski.

Op 30 maart 2021 was het anderhalf jaar geleden dat Jessye Norman overleed en dat was voor mij de directe aanleiding om haar Sieglinde uit de Met nog eens op cd te beluisteren en op dvd te bekijken.

Terwijl ik daarmee bezig was kwam plotseling het bericht dat James Levine was overleden. Zodoende bekeek ik nu ook maar weer eens de andere drie delen van deze *Ring* uit 1990. Met uitzondering van *Der fliegende Holländer* zijn alle negen Wagners die Levine in New York tijdens zijn langdurige directoraat dirigeerde op dvd uitgebracht. Ze waren ook allemaal tenminste eenmaal live from The Met in de bioscoop te zien. Maar als eerbetoon aan deze belangrijke Wagner dirigent en aan Jessye Norman beperk ik me in dit artikel tot de *Ring*.

Jessye Norman in Die Walküre

Om maar met de deur in huis te vallen, deze *Walküre* uit de Met is een van de beste live uitvoeringen die ik tot op heden gehoord heb en dat zijn er al heel wat. Dat is vooral te danken aan het werkelijk fenomenaal spelende orkest van de Met onder leiding van James Levine en aan de inbreng van Jessye Norman en James Morris. Laatstgenoemde was pas begin 40 tijdens de opname maar door zijn rijzige gestalte en goede 'kap en grime' oogt hij zeer geloofwaardig als oppergod Wotan, daarbij enorm geholpen door zijn monumentale stemgeluid. Jaren later heb ik hem in deze rol eens meegemaakt in Luik waar hij in 2003 als Wotan insprong voor Jean-Philippe Lafont. Gezeten op de tweede rij een paar meter van het toneel maakte hij zoveel indruk op me dat ik de rest van deze voorstelling volledig ben vergeten.

De twee kleinere rollen van Hunding en Fricka zijn zeer luxe bezet met Kurt Moll en Christa Ludwig. Haar Fricka is indrukwekkend, evenaart mijn favoriete vertolking door Hanna Schwarz in Bayreuth. Moll krijgt van decorbouwer Günther Schneider-Siemssen nog enige hulp in de vorm van een soort diorama uit de 19e eeuw dat Hundings Haus und Herd moet verbeelden, hij staat niet zomaar in de vrije ruimte te acteren. Ludwig heeft die steun niet in haar grote scène, staat bijna concertant te zingen, maar dat deert haar niet in het minst.

Moll is natuurlijk altijd prachtig om te horen, 'I could bathe in that sound'. En leuk om die uiterst beminnelijke man hier zo'n afstotend personage te zien spelen.

Maar de directe aanleiding om op deze oude opname terug te komen was natuurlijk de Sieglinde van Jessye Norman. Haar stem was de eerste die ik ooit in deze rol hoorde en dat is sterk bepalend gebleken bij wat ik van een Sieglinde verwacht. Ook als ze hoog zingt lijkt het lager dan het is, haar diepe donkere stemgeluid is op dit punt een beetje misleidend. Aanvankelijk maakt ze haar stem wat klein, is natuurlijk ook de schuchtere vrouw tussen een overheersende echtgenoot en een jongere man die onverwachte en moeilijk te duiden emoties bij haar oproept. Maar vanaf 'Siegmund, so nenn' ich dich' zingt ze voluit en blaast ze de toch tamelijk omvangrijke Gary Lakes bijna van het toneel.

Het einde van de 1^e akte gaat alles in overdrive, opvallend gelet op de trage tempi die Levine verder aanhoudt, en bij het vallen van het doek explodeert de zaal en zat ik zeer geëmotioneerd op de bank. Na zoveel *Walküres* en ook talloze malen Norman in de bijbehorende cd opname te hebben beluisterd was dat toch wel een verrassend moment.

Gary Lakes en Jessye Norman

aankomt met Sieglinde. Laatstgenoemde verkeert in grote nood en moet worden gered omdat ze zwanger is. Als Norman begint te zingen 'Nicht sehre dich Sorge um mich' is ze de enige vrouw tussen een groepje meisjes, girl scouts bijna.

Uitblinkende Siegfried Jerusalem

Das Rheingold komt in mijn waardering op de tweede plaats na deze *Walküre*, vooral dankzij de sterke cast. Morris is hier een veel jonger ogende Wotan en moet de aandacht delen met Ekkehard Wlaschiha als Alberich, Heinz Zednik als Mime maar vooral een uitblinkende Siegfried Jerusalem als Loge. Ludwig is ook hier Wotans Weib Fricka, te oud naast de veel jonger ogende Morris en Birgitta Svenden duikt even op vanonder het toneel als Erda.

Het zelfde overkwam me einde 2^e akte bij Morris' gefluisterde 'geh' waarop Hunding dood neervalt. Kort daarvoor heeft de oppergod zijn stervende zoon nog even opgepakt en in de ogen gekeken. Als Siegmund echt dood is legt hij hem voorzichtig neer en spreekt Hunding toe. Vertel Fricka maar dat ze haar zin heeft gekregen, en nu wegwezen. Alleen als dode kan Hunding zich immers met Fricka verstaan.

Hildegard Behrens vind ik te breekbaar als Brünnhilde, zowel haar stem als in haar voorkomen en gedrag. Haar acht zusters vallen zonder meer tegen. De regie laat het tijdens de Walkürenritt afweten en stimmlich stelt het allemaal weinig voor. Dat blijkt eens te meer als Brünnhilde

Normaal gesproken komt Siegfried in mijn waardering altijd op de laatste plaats maar dankzij de fenomenale Siegfried van Jerusalem en ook hier weer de Nibelungen Wlaschiha en Zednik krijgt de opera een eenmalige upgrade. Zednik is een perfecte Mime, net zoals later Graham Clark in de *Ring* van Audi. Het vraag en antwoordspel met Morris is voor mij het hoogtepunt van de 1^e akte. Sowieso vind ik de rest veel teveel lawaai en gezeur. De Brünnhilde van Behrens komt hier beter uit de verf dan in *Die Walküre* doordat ze pas laat in het stuk voorkomt en zich kan permitteren voluit te zingen.

En dan *Götterdämmerung*, het sluitstuk. Van Jerusalem is duidelijk teveel geëist in de voorgaande delen. Hij klink omfloerst, klein beetje schor zelfs. Erg jammer want in het voorafgaande deel vond ik hem ronduit geweldig, een prachtige lyrische Siegfried die nergens hoefde te forceren. Morris moeten we nu missen dus het redden van de eer komt voor rekening van Gunther, Alberich en Hagen. Die laatste twee staan er in de persoon van opnieuw Wlaschiha en nu ook Matti Salminen. Gunther heeft een verwaarloosbare inbreng, evenals zijn zuster Guttrune overigens. Matige casting van deze rollen. Goed beschouwd moet Salminen de show redden en waar hij optreedt lukt dat vrij aardig. Maar een groot moment als het zingen met zijn opgetrommelde Sippen wordt overschaduwd door de amorfe klank van het koor van de Männer. Dat kan veel beter.

Ludwig oogt veel te oud voor Waltraute en zeker in close up is haar scène met Brünnhilde een duet tussen twee middelbare dames. In de zaal valt dat veel minder op en dat had de beeldregisseur ook kunnen begrijpen.

Schinks productie oogt vreselijk gedateerd door de naturalistische decors van Günther Schneider Siemssen en de overdreven bijna 'gothic' kostuums van Rolf Langenfass. Maar het is voor zover mij bekend de enige complete ring op dvd die nauwgezet Wagners regieaanwijzingen volgt en zich ervoor hoedt ook maar een zweem van een eigen inbreng te tonen. Maar Levine met zijn orkest maken er iets moois van en zeker de zang van Norman, Morris en Jerusalem geeft deze *Ring* een blijvende waarde.

Jerusalem als Siegfried

Het toneelbeeld van Götterdämmerung tweede akte